# Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2022, sen. zn. 29 ICdo 2/2021, ECLI:CZ:NS:2022:29.ICDO.2.2021.1

**Číslo:** 70/2023

**Právní věta:**

Jen proto, že plnění z odporovatelného právního úkonu dlužníka - společnosti s ručením omezeným, ze kterého měl prospěch (pouze nebo též) manžel osoby takovému dlužníku blízké (manžel jediného společníka a jediného jednatele dlužníka), se stalo součástí společného jmění těchto manželů, není takový manžel osobou blízkou dlužníku.

**Soud:** Nejvyšší soud

**Datum rozhodnutí:** 29.09.2022

**Spisová značka:** 29 ICdo 2/2021

**Číslo rozhodnutí:** 70

**Číslo sešitu:** 7

**Typ rozhodnutí:** Rozsudek

**Hesla:** Incidenční spory (žaloba odpůrčí), Osoba blízká, Společné jmění manželů

**Předpisy:** § 116 obč. zák.
§ 237 odst. 1 IZ
§ 237 odst. 2 IZ
§ 239 odst. 1 IZ
§ 239 odst. 4 IZ
§ 241 IZ
§ 3 odst. 1 IZ
§ 3 odst. 2 IZ

**Druh:** Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

**Dotčená rozhodnutí:**

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 29 Cdo 363/2015, uveřejněný pod číslem 93/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2020, sen. zn. 29 ICdo 128/2018, uveřejněný pod číslem 29/2021 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011, uveřejněný pod číslem 60/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2016, sen. zn. 29 NSCR 55/2014, uveřejněné pod číslem 106/2017 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2020, sen. zn. 29 ICdo 43/2018, uveřejněný pod číslem 100/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2002, sp. zn. 21 Cdo 2192/2001, uveřejněný pod číslem 53/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2015, sen. zn. 29 ICdo 32/2013, uveřejněný pod číslem 60/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2016, sp. zn. 21 Cdo 1374/2016, uveřejněný pod číslem 56/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2002, sp. zn. 21 Cdo 426/2002, uveřejněný pod číslem 58/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1998, sp. zn. 21 Cdo 1009/98, uveřejněný pod číslem 39/99 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4841/2007, uveřejněný pod číslem 71/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2015, sen. zn. 29 ICdo 80/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4822/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3301/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2013, sp. zn. 29 Cdo 1212/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 29 Cdo 80/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2019, sen. zn. 29 ICdo 120/2017

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sen. zn. 29 ICdo 17/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4903/2009

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 12. 1995, sp. zn. II. ÚS 56/95, SbNU 80/1995

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 236/98, SbNU 122/1999

**Sbírkový text rozhodnutí:**

*Nejvyšší soud odmítl dovolání druhé žalované proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 1. 6. 2020, v rozsahu, v němž směřovalo proti té části prvního výroku, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o věci samé ohledně prvního žalovaného a ve výroku o nákladech řízení, jakož i v rozsahu, v němž směřovalo proti druhému výroku rozsudku odvolacího soudu o nákladech odvolacího řízení; zároveň zrušil rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 1. 6. 2020, včetně závislých výroků o nákladech řízení, v rozsahu, v němž se týká druhé žalované a věc ve zrušeném rozsahu vrátil Vrchnímu soudu v Praze k dalšímu řízení.*

## I.
## Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 28. 5. 2019, č. j. 57 ICm 4288/2016-200, ve znění (opravného) usnesení ze dne 16. 7. 2019, č. j. 57 ICm 4288/2016-206, rozhodl Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci (dále jen „insolvenční soud“) o odpůrčí žalobě podané žalobcem A. v. o. s., jako insolvenčním správcem dlužníka T, proti žalovaným 1/ Mgr. M. H., jako insolvenčnímu správci dlužníka T. N., a 2/ J. N., tak, že:

[1] Určil, že právní úkony, jimiž dlužník T:

a/ splácel v době od 7. 10. 2011 do 11. 12. 2012 (konkretizovanými splátkami v celkové výši 3.518.681 Kč) dluh ze smlouvy o půjčce ze dne 31. 12. 2007, kterou uzavřel s T. N. a J. N. (dále též jen „smlouva o půjčce č. 1“ nebo „půjčka č. 1“),

b/ splácel v době od 11. 12. 2012 do 31. 12. 2012 (konkretizovanými splátkami v celkové výši 179.866 Kč) dluh ze smlouvy o půjčce ze dne 31. 12. 2008, kterou uzavřel s T. N. a J. N. (dále též jen „smlouva o půjčce č. 2“ nebo „půjčka č. 2“),

c/ v hotovosti vracel T. N. v době od 30. 12. 2012 do 30. 11. 2013 (konkretizovanými částkami v celkové výši 697.099 Kč) osobní vklady,
jsou vůči „majetkové podstatě dlužníka T“ neúčinnými právními úkony (bod I. výroku).

[2] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (bod II. výroku).

2. Insolvenční soud – vycházeje z ustanovení § 66b odst. 3 písm. a/ a d/ zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, z ustanovení § 116 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „obč. zák.“), a z ustanovení § 241 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), a dovolávaje se závěrů obsažených v „usnesení NS ČR 29 ICdo 29/2016“ [správně jde o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2018, sen. zn. 29 ICdo 29/2016, které je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupné i na webových stránkách Nejvyššího soudu], v „usnesení“ Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 18 Co 30/2001 (správně jde o rozsudek ze dne 16. 2. 2001), v „rozhodnutí NS ČR 29 Cdo 3815/2014“ [správně jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2016, sp. zn. 29 Cdo 3815/2014], a v „usnesení NS ČR 29 ICdo 81/2016“ [správně jde o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2018, sen. zn. 29 ICdo 81/2016] – dospěl po provedeném dokazování k následujícím závěrům:

3. Dlužník je v úpadku, jestliže má více věřitelů a peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit (§ 3 odst. 1 insolvenčního zákona). Má se za to, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, jestliže je neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti (§ 3 odst. 2 insolvenčního zákona). Dlužník T měl v době, kdy činil napadené právní úkony, 6 věřitelů s pohledávkami po lhůtě splatnosti, z toho nejméně u 4 z nich pak více než 3 měsíce po splatnosti, takže byl v úpadku.

4. Dlužník T činil právní úkony (platby) ve prospěch T. N., jehož manželkou byla druhá žalovaná (J. N.), takže oba byli osobami blízkými dlužníku T.

5. Sporné platby, které dlužník T činil v době, kdy byl v úpadku, jsou ve smyslu ustanovení § 241 insolvenčního zákona zvýhodňujícími právními úkony; dlužník T jimi zvýhodnil T. N. a J. N. před ostatními věřiteli (nebyl schopen uhradit dluhy 6 svých věřitelů), jelikož uhradil pohledávky T. N. a J. N. (v době po 21. 8. 2011) v plném rozsahu před splatností.

6. K odvolání žalovaných Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 1. 6. 2020:

[1] Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).

[2] Uložil žalovaným zaplatit žalobci na náhradě nákladů odvolacího řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí společně a nerozdílně částku 3.054 Kč (druhý výrok).

7. Odvolací soud – vycházeje z ustanovení § 241 insolvenčního zákona a z ustanovení § 116, § 143, § 145, § 511 odst. 1 a § 513 obč. zák., maje skutkový stav věci za správně zjištěný a právní posouzení věci insolvenčním soudem (s jehož závěry se ztotožnil a pro stručnost na ně odkázal) za přesvědčivé – dospěl po přezkoumání napadeného rozhodnutí dále k těmto závěrům:

8. T. N. jako jednatel dlužníka T je osobou blízkou dlužníku T; srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2002, sp. zn. 21 Cdo 2192/2001 [jde o rozsudek uveřejněný pod číslem 53/2004 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 53/2004“)]; dlužník T hradil platbami svůj dluh vůči T. N. na úkor ostatních věřitelů. První žalovaný současně nevyvrátil domněnku, že dlužník T činil právní úkony v době, kdy byl v úpadku (nebo že ony úkony k jeho úpadku vedly).

9. Manželka jednatele dlužníka není jen proto osobou dlužníku blízkou; k tomu, aby šlo o osobu blízkou, by újmu, kterou by utrpěl, musela důvodně pociťovat jako újmu vlastní (R 53/2004). Protože zvýhodňujícímu právnímu úkonu lze odporovat jen tehdy, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncem, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby, bylo by nutno zkoumat, u kterého z řady právních úkonů byla ještě zachována lhůta k úspěšnému podání žaloby na neúčinnost právního úkonu. Pro druhou žalovanou též neplatí domněnka, že dlužník učinil právní úkony v době, kdy byl v úpadku (nebo že ony právní úkony k jeho úpadku vedly) a důkazní břemeno potud nese žalobce [srov. např. rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011, uveřejněný pod číslem 115/2012 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 115/2012“)].

10. Ohledně závazků patřících do společného jmění manželů mají oba manželé postavení solidárních dlužníků (§ 511 odst. 1 obč. zák.). Solidární postavení mají manželé také v úkonech týkajících se společného jmění (ať již jako dlužníci – § 511 odst. 1 obč. zák., nebo jako věřitelé – § 513 obč. zák.). Závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní oba manželé společně a nerozdílně. Manželé tedy mají postavení solidárních dlužníků a věřitel je oprávněn požadovat celé plnění na kterémkoli z nich. Protože práva věřitelů nesmí být dotčena ani dohodou manželů, musí věřiteli zůstat zachováno (i po účinnosti dohody o vypořádání společného jmění, v níž se jeden z manželů zavázal splnit společný dluh sám), právo požadovat na kterémkoli z manželů splnění celého závazku; srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2009, „sen. zn.“ (správně sp. zn.) 33 Cdo 909/2008.

11. Podstatou společného jmění manželů je, že veškerá majetková práva (majetek) a povinnosti (závazky), které je tvoří, jsou zásadně společná a nedělitelná (§ 145 obč. zák.). Obstará-li si věřitel byť jen proti jednomu z manželů exekuční titul pro svou pohledávku, je druhý manžel povinen strpět její uspokojení ze společného jmění manželů, neboť jeho součástí jsou i závazky vzniklé některému z manželů nebo oběma z nich za trvání manželství (§ 145 odst. 3 obč. zák.). Splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů sjednaného jen jedním z manželů nemůže věřitel v nalézacím řízení vymoci po druhém z těchto manželů; právo věřitele domáhat se při výkonu rozhodnutí nebo exekuci uspokojení závazku povinného manžela postižením společného jmění manželů tím není dotčeno; srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2007, „sen. zn.“ 31 Odo 677/2005 [správně jde o rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2007, sp. zn. 31 Odo 677/2005, uveřejněný pod číslem 24/2008 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 24/2008“)]. Stejný princip se nutně uplatní i při zjištěné neúčinnosti právního jednání dlužníka vůči jednomu z manželů, což má za následek postižení celého společného jmění manželů, které je druhý manžel povinen strpět.

12. V posuzované věci poskytovali jednatel dlužníka T nebo jeho manželka společně v minulosti dlužníku T opakovaně (oba) půjčky ze společného jmění manželů a dlužník T jim je (oběma) následně vracel, opět do jejich společného jmění manželů. I když není pochyb o tom, že manželka jednatele dlužníka T není osobou dlužníku T blízkou ve smyslu legální definice (§ 116 obč. zák.), zastává odvolací soud názor, že se její postavení osobě blízké velmi blíží, a to právě proto, že s jednatelem dlužníka T jednala ve shodě (půjčky byly dlužníku T běžně poskytnuty a posléze vraceny do jejich společného jmění manželů). Proto již jen samotné neúčinné právní jednání dlužníka T (činěné prostřednictvím jednatele) vůči jeho jednateli, jenž je osobou blízkou dlužníku T (R 53/2004), mělo za následek, že se z něj obohatilo celé společné jmění manželů (a v konečném důsledku též manželka jednatele). Plnění, které od dlužníka T nabyl vratkami z půjček jednatel dlužníka T, se stalo pravidelnou součástí společného jmění manželů, a je-li takové jednání neúčinným, musí být navráceno dlužníku T.

13. S ohledem na to, že na neúčinném jednání dlužníka T byla účastna též manželka jednatele dlužníka T (J. N.) [tím, že plnění z něho přijala prostřednictvím T. N. do jejich společného jmění manželů], je správný závěr insolvenčního soudu o neúčinnosti právního úkonu dlužníka podle § 235 odst. 2 a 3 insolvenčního zákona též vůči J. N., na kterou je třeba nahlížet rovněž jako na osobu blízkou dlužníku T.

## II.
## Dovolání a vyjádření k němu

14. Proti rozsudku odvolacího soudu podala druhá žalovaná dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právní otázky, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, jakož i tím, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno její právo na spravedlivý proces. Dovolatelka namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil v tom duchu, že žalobu zamítne, potažmo aby zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

15. V mezích uplatněného dovolacího důvodu dovolatelka odvolacímu soudu především vytýká nesprávný závěr ohledně úpadku dlužníka v rozhodné době, poukazujíc na obranu žalovaných v předchozích fázích řízení založenou na námitce, že dlužník T v rozhodné době provozoval závod a hradil podstatné závazky, přičemž v roce 2012 prošel důsledným hodnocením bonity před poskytnutím podnikatelského úvěru Československou obchodní bankou, a. s. (dále jen „banka 1“), což jednoznačně vyvrací závěr o úpadku dlužníka v rozhodné době. Odvolací soud věc nesprávně posoudil, neboť ze zjištěného skutkového stavu a z provedených důkazů nevyplývá, že by dlužník v rozhodné době naplnil všechny kvalifikované požadavky osvědčující jeho úpadek ve smyslu § 3 insolvenčního zákona.

16. Otázku postavení manželky jednatele dlužníka má dovolatelka za dovolacím soudem neřešenou, vytýkajíc v této souvislosti odvolacímu soudu, že její vztah k dlužníku T neposoudil správně. Vzhledem k okolnostem případu totiž nemůže být považována za osobu blízkou dlužníku T (nikdy nebyla členem statutárního orgánu dlužníka T, ani dlužníka T nijak podstatně neovlivňovala). K tomu dovolatelka upozorňuje, že odvolací soud sice sám neměl pochyb o tom, že manželka jednatele dlužníka není ve smyslu legální definice dle § 116 obč. zák. osobou blízkou dlužníku, následně ale uzavřel, že její postavení se osobě blízké „velmi blíží“.

17. Porušení práva na spravedlivý proces spatřuje dovolatelka v tom, že odvolací soud opomenul provést důkaz výpisy z účetní evidence dlužníka T, jimiž měla být vyvrácena dlužníkova platební neschopnost v rozhodné době.

18. Žalobce ve vyjádření navrhuje dovolání odmítnout jako nepřípustné, s tím, že neotevírá žádnou právní otázku, kterou by se Nejvyšší soud měl zabývat. Poukazuje též na to, že insolvenční soud řádně přezkoumal podstatu sporu, když vyšel z nesporných skutečností a ze zákonné domněnky úpadku dlužníka T, přičemž v řízení byla vyvrácena obrana dovolatelky, že dlužníku T byl poskytnut další úvěr v roce 2012.

## III.
## Přípustnost dovolání

19. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

20. Nejvyšší soud se nejprve zabýval přípustností podaného dovolání. Dovolatelka výslovně napadla rozsudek odvolacího soudu dovoláním „v celém jeho rozsahu“. Dovolání tedy směřuje i proti té části prvního výroku, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu ve výroku o nákladech řízení, a proti druhému výroku napadeného rozhodnutí o nákladech odvolacího řízení. Potud Nejvyšší soud odmítl dovolání bez dalšího jako objektivně nepřípustné podle § 243c odst. 1 o. s. ř., jelikož v dotčeném rozsahu vylučuje přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř. ustanovení § 238 odst. 1 písm. h/ o. s. ř.

21. V rozsahu, v němž dovolání směřuje proti té části prvního výroku, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu ve vyhovujícím výroku o věci samé ve vztahu k prvnímu žalovanému, Nejvyšší soud dovolání odmítl podle § 243c odst. 3 o. s. ř., ve spojení s ustanovením § 218 písm. b/ o. s. ř., jako subjektivně nepřípustné. K podání dovolání je totiž oprávněn pouze ten účastník, v jehož poměrech rozhodnutím odvolacího soudu nastala újma, odstranitelná tím, že dovolací soud toto rozhodnutí zruší (srov. např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2005, sp. zn. 29 Odo 327/2004, uveřejněného pod číslem 45/2006 Sb. rozh. obč.). První žalovaný a druhá žalovaná mají v řízení postavení samostatných společníků v rozepři (§ 91 odst. 1 o. s. ř.), kteří odvolání i dovolání podávají sami za sebe; srov. např. již usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 1999, sp. zn. 2 Odon 176/97, uveřejněné pod číslem 3/2000 Sb. rozh. obč., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2850/99, uveřejněný pod číslem 10/2003 Sb. rozh. obč. V poměrech odpůrčí žaloby podle insolvenčního zákona srov. (k postavení samostatných společníků v rozepři) též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2020, sen. zn. 29 ICdo 128/2018, uveřejněný pod číslem 29/2021 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 29/2021“). Hájit svá procesní práva v rozsahu, v němž se účinky potvrzujícího rozsudku odvolacího soudu ve věci samé prosazují vůči němu, je (bylo) věcí prvního žalovaného, nikoli věcí dovolatelky. Potud je proto namístě její dovolání odmítnout jako podané někým, kdo k němu nebyl oprávněn.

22. V rozsahu, v němž směřuje proti té části prvního výroku napadeného rozhodnutí, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu ve vyhovujícím výroku o věci samé ohledně druhé žalované, je dovolání přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., když pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř., a v posouzení dovoláním otevřených právních otázek týkajících se společného jmění manželů a postavení manželky jednatele dlužníka coby osoby dlužníku blízké, je napadené rozhodnutí v rozporu s níže označenou judikaturou Nejvyššího soudu. Potřebu řešit samostatně přípustnost dovolání ve vztahu k namítanému porušení práva na spravedlivý proces Nejvyšší soud neměl, když tato otázka se pojí s vadami, jejichž existenci zkoumá dovolací soud u přípustného dovolání z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), takže Nejvyšší soud ji vypořádá (zodpoví) v mezích přípustného dovolání.

## IV.

**Důvodnost dovolání**

23. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

24. Při úvaze, zda právní posouzení věci odvolacím soudem je ve smyslu ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř. správné, vychází dovolací soud ze skutkových závěrů odvolacího soudu a nikoli z těch skutkových závěrů, které v dovolání na podporu svých právních argumentů (případně) nejprve zformuluje sám dovolatel. Srov. shodně např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2004, sp. zn. 29 Odo 268/2003, uveřejněného pod číslem 19/2006 Sb. rozh. obč., a rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2013, sp. zn. 31 Cdo 3881/2009, uveřejněného pod číslem 10/2014 Sb. rozh. obč. Pro tyto účely se též nezabývá námitkami, jež dovolatel ke skutkovému stavu věci, z nějž vyšel odvolací soud, snesl prostřednictvím tvrzení o vadách řízení ve smyslu § 242 odst. 3 o. s. ř.

25. Pro právní posouzení věci jsou rozhodná především následující skutková zjištění (z nichž vyšly oba soudy):

26. T. N. a J. N. (jako věřitelé) uzavřeli s dlužníkem T dne 31. 12. 2007 smlouvu o půjčce, na jejímž základě zapůjčili dlužníku T částku 7.900.000 Kč a ten se ji zavázal vrátit do 31. 12. 2012.

27. Dlužník T splatil na úhradu půjčky č. 1 v hotovosti ze své pokladny:

> [1] dne 7. 10. 2011 částku 300.000 Kč, [2] dne 26. 10. 2011 částku 300.000 Kč, [3] dne 31. 10. 2011 částku 250.000 Kč, [4] dne 2. 11. 2011 částku 300.000 Kč, [5] dne 3. 11. 2011 částku 300.000 Kč, [6] dne 8. 11. 2011 částku 300.000 Kč, [7] dne 11. 11. 2011 částku 100.000 Kč, [8] dne 12. 11. 2011 částku 100.000 Kč, [9] dne 17. 11. 2011 částku 100.000 Kč, [10] dne 18. 11. 2011 částku 100.000 Kč, [11] dne 21. 11. 2011 částku 200.000 Kč, [12] dne 30. 11. 2011 částku 250.000 Kč, [13] dne 31. 12. 2011 částku 51.327 Kč, [14] dne 31. 12. 2011 částku 110.433 Kč, [15] dne 17. 9. 2012 částku 60.000 Kč, [16] dne 21. 9. 2012 částku 100.000 Kč, [17] dne 10. 12. 2012 částku 300.000 Kč a [18] dne 11. 12. 2012 částku 296.921 Kč. Podle výdajových pokladních dokladů byli v kolonce „vyplaceno komu“ vždy označeni T. N. a J. N. a převzetí částek stvrzoval podpisem T. N.

28. T. N. a J. N. (jako věřitelé) uzavřeli s dlužníkem T dne 31. 12. 2008 smlouvu o půjčce, na jejímž základě zapůjčili dlužníku T částku 12.614.000 Kč a ten se ji zavázal vrátit do 31. 12. 2013.

29. Dlužník T splatil na úhradu půjčky č. 2 v hotovosti ze své pokladny:

> [1] dne 11. 12. 2012 částku 3.079 Kč, [2] dne 28. 12. 2012 částku 150.000 Kč, [3] dne 31. 12. 2012 částku 23.642 Kč a [4] dne 31. 12. 2012 částku 3.145 Kč. Podle výdajových pokladních dokladů byli v kolonce „vyplaceno komu“ vždy označeni T. N. a J. N. a převzetí částek stvrzoval podpisem T. N.

30. Dlužník T vrátil T. N. v hotovosti ze své pokladny osobní vklady T. N. takto:

> [1] dne 30. 12. 2012 částku 249.852 Kč, [2] dne 31. 12. 2012 částku 52.128 Kč, [3] dne 31. 8. 2013 částku 150.000 Kč, [4] dne 30. 9. 2013 částku 80.000 Kč, [5] dne 28. 10. 2013 částku 85.000 Kč, [6] dne 31. 10. 2013 částku 40.000 Kč a [7] dne 30. 11. 2013 částku 40.119 Kč. Podle výdajových pokladních dokladů byli v kolonce „vyplaceno komu“ vždy označeni T. N. a J. N. s výjimkou platby z 31. 12. 2012 určené jen T. N.; převzetí částek stvrzoval podpisem T. N.

31. T. N. a J. N. jsou manžely a byli jimi i v době uskutečnění právních úkonů.

32. T. N. je od vzniku dlužníka T jeho jediným společníkem a jednatelem.

33. V době, kdy dlužník T činil předmětné platby, měl vůči 6 věřitelům splatné závazky (dluhy) v celkové výši 3.159.924 Kč, a to:

> [1] vůči H. S. aj. S. dluh ve výši 220.900 Kč, splatný 4. 5. 2011, z titulu přeplatku na kupní ceně,
>
> [2] vůči C., a. s., dluh ve výši 512.722 Kč, splatný 14. 10. 2011, z titulu neuhrazené kupní ceny,
>
> [3] vůči M. S. s. r. o. dluh ve výši 11.900 Kč, splatný 24. 9. 2009, dluh ve výši 11.900 Kč, splatný 10. 10. 2009, dluh ve výši 4.165 Kč, splatný 22. 10. 2009, dluh ve výši 4.165 Kč, splatný 12. 11. 2009, dluh ve výši 6.545 Kč, splatný 3. 12. 2009, dluh ve výši 4.165 Kč, splatný 24. 12. 2009, a dluh ve výši 2.400 Kč, splatný 28. 1. 2010, z titulu neuhrazení ceny za poskytnuté služby,
>
> [4] vůči S. S. a. s. dluh ve výši 57.707 Kč, splatný 28. 12. 2011, z titulu neuhrazené kupní ceny,
>
> [5] vůči D. s. r. o dluh ve výši 1.314.355 Kč, splatný 30. 3. 2010, a dluh ve výši 800.000 Kč, splatný 22. 3. 2010, z titulu „postoupení pohledávky“.

34. Česká spořitelna, a. s. (jako věřitel) [dále jen „banka 2“] uzavřela s dlužníkem T smlouvu o úvěru č. 2557/07-LCD (dále jen „úvěrová smlouva č. 1“), na jejímž základě poskytla dlužníku T úvěr ve výši 67.200.000 Kč za účelem financování projektu výstavby bytových domů H. Dluh z úvěrové smlouvy č. 1 uhradil dlužník T úvěrem poskytnutým mu bankou 1.

35. Banka 1 (jako věřitel) uzavřela s dlužníkem T smlouvu o úvěru č. 1133/12/5652 (dále jen „úvěrová smlouva č. 2“), na jejímž základě poskytla dlužníku T úvěr ve výši 12.520.000 Kč, za účelem refinancování úvěrové angažovanosti u banky 2 a dalšího financování projektu. Dluh ze smlouvy o úvěru č. 2 uhradil dlužník T bance 1 dne 25. 4. 2013.

36. Podle přiznání k dani z příjmů za rok 2012 hospodařil dlužník T se ztrátou 8.321.956 Kč. Hmotný majetek prodával za nižší než zůstatkovou cenu.

37. Podle výpovědi svědkyně J. S., účetní dlužníka T do roku 2015, dlužník T stavěl bytové domy; výstavbu částečně financoval z úvěrů bank, částečně z prostředků T. N. Stavbu prováděla „firma E.“, nebyla však schopna stavu dokončit a dostala se do úpadku. Poté T. N. začal dokončovat stavbu sám. K financování stavby prodával jednotlivé bytové jednotky a současně hradil náklady dlužníka T z vlastních prostředků tak, že vkládal peníze na účet dlužníka T nebo do jeho pokladny a hradil jeho dluhy. Půjčky T. N. a J. N. byly hrazeny ze zdrojů firmy získaných prodejem majetku.

38. Insolvenční řízení na majetek dlužníka T bylo zahájeno 21. 8. 2014.

39. Usnesením ze dne 24. 11. 2015 (zveřejněným v insolvenčním rejstříku téhož dne) insolvenční soud (mimo jiné) zjistil úpadek dlužníka T a jeho insolvenčním správcem ustanovil žalobce.

40. Usnesením ze dne 12. 2. 2016 (zveřejněným v insolvenčním rejstříku téhož dne) insolvenční soud prohlásil konkurs na majetek dlužníka T.

41. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „o. z.“), zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku,

insolvenčního zákona a občanského soudního řádu:

§ 3028 (o. z.)

(1) Tímto zákonem se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti.

(2) Není-li dále stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných; jejich vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů.

(3) Není-li dále stanoveno jinak, řídí se jiné právní poměry vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností z porušení smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, dosavadními právními předpisy. To nebrání ujednání stran, že se tato jejich práva a povinnosti budou řídit tímto zákonem ode dne nabytí jeho účinnosti.

Osoby blízké
§ 116 (obč. zák.)

Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

Splnění dluhu
§ 559 (obč. zák.)

(1) Splněním dluh zanikne.

(…)

§ 3 (insolvenčního zákona)
Úpadek

(1) Dlužník je v úpadku, jestliže má

a/ více věřitelů a

b/ peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a

c/ tyto závazky není schopen plnit (dále jen „platební neschopnost“).

(2) Má se za to, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, jestliže

(…)

b/ je neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo

(…)

§ 237 (insolvenčního zákona)

(1) Povinnost vydat do majetkové podstaty dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů mají osoby, v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo které z něho měly prospěch.

(2) Dědici nebo právní nástupci osob uvedených v odstavci 1, na které přešlo dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů, mají povinnost vydat je do majetkové podstaty,

a/ jestliže jim v době, kdy toto plnění nabyli, musely být známy okolnosti, které odůvodňují právo dovolávat se neúčinnosti vůči osobám uvedeným v odstavci 1, nebo

b/ jde-li o osoby, které tvoří s dlužníkem koncern, anebo o osoby dlužníku blízké.

(…)

§ 239 (insolvenčního zákona)

(1) Odporovat právním úkonům dlužníka může v insolvenčním řízení pouze insolvenční správce, i když nejde o osobu s dispozičními oprávněními, a to odpůrčí žalobou podanou proti osobám, které mají povinnost vydat dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty. Jestliže v době zahájení insolvenčního řízení probíhá o téže věci řízení na základě odpůrčí žaloby jiné osoby, nelze v něm až do skončení insolvenčního řízení pokračovat.

(…)

(4) Dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů náleží do majetkové podstaty právní mocí rozhodnutí, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno. Tím není dotčeno právo insolvenčního správce v případě, že šlo o peněžité plnění nebo že má jít o peněžitou náhradu za poskytnuté plnění, požadovat odpůrčí žalobou vedle určení neúčinnosti dlužníkova právního úkonu i toto peněžité plnění nebo peněžitou náhradu plnění. Vylučovací žaloba není přípustná.

§ 241 (insolvenčního zákona)
Neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů

(1) Zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí právní úkon, v jehož důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu.

(2) Zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za to, že zvýhodňující právní úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku.

(3) Zvýhodňujícími právními úkony jsou zejména úkony, kterými dlužník

a/ splnil dluh dříve, než se stal splatným,

b/ dohodl změnu nebo nahrazení závazku ve svůj neprospěch,

c/ prominul svému dlužníku splnění dluhu nebo jinak dohodl anebo umožnil zánik či nesplnění svého práva,

d/ poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné.

(4) Zvýhodňujícímu právnímu úkonu lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné

osoby.

(…)

§ 118a (o. s. ř.)

(…)

(3) Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrhl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy.

(…)

§ 120 (o. s. ř.)

(1) Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede.

(…)

§ 133 (o. s. ř.)

Skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázánu, pokud v řízení nevyšel najevo opak.

§ 157 (o. s. ř.)

(…)

(2) Není-li dále stanoveno jinak, soud v odůvodnění rozsudku uvede, čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů a jak se ve věci vyjádřil žalovaný (jiný účastník řízení), stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, proč neprovedl i další důkazy, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce; není přípustné ze spisu opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy. Soud dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé. Odůvodnění uvedené v písemném vyhotovení rozsudku musí být v souladu s vyhlášeným odůvodněním.

(…)

42. Ve výše uvedené podobě, pro věc rozhodné platí ustanovení § 3028 o. z. od 1. 1. 2014 a později nedoznalo změn. Ustanovení § 116 obč. zák. a § 559 odst. 1 obč. zák. ve výše citované podobě platila beze změny od uzavření smlouvy o půjčce č. 1 (31. 12. 2007) a do 1. 1. 2014, kdy byl zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zrušen zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem, změny nedoznala. Ustanovení § 3 odst. 1 a 2, § 237 odst. 1 a § 241 odst. 1 až 4 insolvenčního zákona ve výše uvedené podobě platí beze změny od doby první platby (7. 10. 2011) a ustanovení § 239 odst. 4 insolvenčního zákona v citované podobě, pro věc opět rozhodné, platí beze změn od 1. 1. 2014. Výše citovaná ustanovení občanského soudního řádu nedoznala změn od zahájení tohoto sporu.

43. Ve shora ustaveném skutkovém rámci a právním rámci činí Nejvyšší soud k dovoláním otevřeným právním otázkám následující závěry:

44. Úvodem Nejvyšší soud poznamenává, že s přihlédnutím k tomu, že obě smlouvy o půjčce byly

uzavřeny před 1. 1. 2014 a že všechny sporné platby se rovněž uskutečnily před 1. 1. 2014, je pro danou věc nadále rozhodný zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, (srov. § 3028 o. z.) a terminologicky přiléhavé je nadále hovořit o právních úkonech (nikoli o „právních jednáních“, jež na několika místech zmiňuje napadené rozhodnutí); z terminologie platné v době před 1. 1. 2014 bude Nejvyšší soud dále vycházet.

1) K osobě blízké

45. Jak Nejvyšší soud vysvětlil již v R 29/2021, pasivní věcná legitimace se v řízení o (insolvenční) odpůrčí žalobě odvíjí od ustanovení § 237 odst. 1 insolvenčního zákona, takže v řízení o určení neúčinnosti smlouvy, kterou dlužník uzavřel s dalšími osobami, není insolvenční správce oprávněn ani povinen podat odpůrčí žalobu proti těmto osobám jen proto, že byly smluvními stranami takové smlouvy. Z úpravy obsažené v ustanoveních § 237 odst. 1 a § 239 odst. 1 insolvenčního zákona (totiž) vyplývá, že tím, komu se dostalo prospěchu (poskytnutím plnění podle neúčinného právního úkonu dlužníkem) z neúčinného právního úkonu dlužníka, nemusí být osoba, které dlužník přislíbil, že plnění z takového právního úkonu poskytne (srov. i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 29 Cdo 363/2015, uveřejněný pod číslem 93/2018 Sb. rozh. obč., odstavec [55]).

46. Žalobu, kterou se domáhá vyslovení neúčinnosti právního úkonu dlužníka a zároveň vydání peněžitého plnění, které na základě právního úkonu dlužníka ušlo z dlužníkova majetku, nebo rovnocenné (peněžité) náhrady za původní dlužníkovo plnění, které (již) není možné vydat do majetkové podstaty, podává insolvenční správce ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 a § 239 odst. 1 insolvenčního zákona vůči osobám, „v jejichž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn“ nebo vůči osobám, „které z něho měly prospěch“, bez zřetele k tomu, že případně nejde o smluvní strany smlouvy (jde-li o plnění podle smlouvy nebo o její neúčinnost); srov. opět R 29/2021.

47. V daném případě se žalobce domáhal vyslovení neúčinnosti projevů vůle, jimiž dlužník T jednak splácel půjčky č. 1 a 2 poskytnuté mu (společně) T. N. a J. N., jednak vracel osobní vklady (částky) poskytnuté mu T. N. Ze shora shrnutých skutkových zjištění přitom plyne, že ač splátky půjček i vratky osobních vkladů vždy přebíral T. N., šlo (s výjimkou vratky osobního vkladu z 31. 12. 2012 určené jen T. N., srov. odstavec 30. shora) vždy o splátky půjček nebo vratky osobních vkladů ve prospěch T. N. i J. N. Projev vůle, jímž dlužník plní dluh (peněžitý závazek) svému věřiteli, je přitom právním úkonem ve smyslu ustanovení § 34 obč. zák., jelikož jde o projev vůle směřující k zániku povinnosti splnit dluh (závazek) [v intencích § 559 odst. 1 obč. zák.], takže může být předmětem odpůrčí žaloby (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011, uveřejněný pod číslem 60/2014 Sb. rozh. obč.).

48. Ponechá-li se stranou vratka osobního vkladu z 31. 12. 2012 ve výši 52.128 Kč, pak poměřováno výše uvedenými závěry odpůrčí žaloba v dané věci správně směřovala (mohla směřovat) jak vůči T. N. (posléze vůči insolvenčnímu správci T. N.), tak vůči J. N. [jako vůči osobě, která z těchto právních úkonů měla prospěch (§ 237 odst. 1 insolvenčního zákona, R 29/2021)].

49. U zvýhodňujících právních úkonů dlužníka ve smyslu ustanovení § 241 insolvenčního zákona má pak posouzení, zda osoba, která měla prospěch z odporovatelného právního úkonu dlužníka, je osobou dlužníku blízkou, právní význam ve dvou směrech. Zjištění, že dlužník učinil zvýhodňující právní úkon ve prospěch osoby jemu blízké, především zakládá vyvratitelnou domněnku, že jde o právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku (§ 241 odst. 2 věta druhá insolvenčního zákona). Současně platí, že v porovnání s „jinými osobami“ lze zvýhodňujícímu právnímu úkonu, který dlužník učinil ve prospěch osoby jemu blízké, odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení (jinak jen v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení); srov. § 241 odst. 4 insolvenčního zákona.

50. Nejvyšší soud již ve své judikatuře uzavřel, že slovní spojení „osoba blízká“ (dlužníku) je nutno vykládat způsobem vymezeným legální definicí tohoto pojmu v příslušných právních předpisech, tedy pro dobu před 1. 1. 2014 způsobem vymezeným ustanovením § 116 obč. zák.; srov. např. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2016, sen. zn. 29 NSČR 55/2014, uveřejněného pod číslem 106/2017 Sb. rozh. obč., nebo důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2020, sen. zn. 29 ICdo 43/2018, uveřejněného pod číslem 100/2020 Sb. rozh. obč.

51. Ze závěrů formulovaných v R 53/2004 (použitém oběma soudy) pak rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vychází též při výkladu pojmu „osoba blízká“ (dlužníku) v ustanoveních insolvenčního zákona týkajících se odpůrčích nároků. Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2015, sen. zn. 29 ICdo 80/2014, uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročníku 2016, pod číslem 47. Při přebírání závěrů formulovaných v R 53/2004 pro účely vymezení osoby blízké právnické osobě však je nutno mít na zřeteli právní rámec, z nějž tyto závěry vzešly, a zohlednit změny promítnuté od té doby v příslušných (na tu kterou věc uplatnitelných) právních předpisech. Především je nezbytné zohlednit, že potřeba definovat judikaturou pojem „osoba blízká právnické osobě“ vzešla (jak se výslovně uvádí v R 53/2004) z nedostatku výslovné právní úpravy na dané téma v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku (srov. i dikci § 116 obč. zák., jež svými formulacemi primárně cílí na osobu blízkou fyzické osobě).

52. Judikatorně ustálený je rovněž závěr, podle kterého okolnost, že právnická osoba na straně jedné a fyzická osoba na straně druhé mají společnou osobu blízkou, z nich ještě nedělá osoby, jež jsou si navzájem blízké; srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2013, sp. zn. 29 Cdo 1212/2012, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. 29 Cdo 80/2013, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3301/2012, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, číslo 1, ročníku 2015, pod číslem 7). V rozsudku sp. zn. 29 Cdo 1212/2012 Nejvyšší soud na dané téma též dovodil, že ze skutečnosti, že společnost s ručením omezeným je osobou blízkou své jednatelce, bez dalšího neplyne, že tato společnost je (současně) osobou blízkou manželu jednatelky. V rozsudku ze dne 29. 7. 2019, sen. zn. 29 ICdo 120/2017, pak Nejvyšší soud na základě této judikatury uzavřel, že jen proto, že jednatel dlužníka (společnosti s ručením omezeným) a osoba, v jejíž prospěch dlužník učinil odporovatelný právní úkon, jsou příbuznými v řadě přímé (syn a otec), není taková osoba osobou blízkou dlužníku.

53. Argumentace odvolacího soudu je ve vztahu k posouzení, zda dovolatelka je osobou dlužníku T blízkou, vnitřně rozporná způsobem, jenž odpovědi, které odvolací soud k této otázce podal, činí ve výsledku nesprávnými (a dovolání potud opodstatněným). Odvolací soud dovodil, že:

> [1] Manželka jednatele dlužníka není jen proto osobou dlužníku blízkou (…) a pro druhou žalovanou též neplatí domněnka, že dlužník učinil právní úkony v době, kdy byl v úpadku (nebo že ony právní úkony k jeho úpadku vedly), a důkazní břemeno potud nese žalobce (srov. odstavec 17. napadeného rozhodnutí a jeho reprodukci v odstavci 9. shora).
>
> [2] I když není pochyb o tom, že manželka jednatele dlužníka T není osobou dlužníku T blízkou ve smyslu legální definice (§ 116 obč. zák.), zastává odvolací soud názor, že se její postavení osobě blízké velmi blíží (srov. odstavec 21. napadeného rozhodnutí a jeho reprodukci v odstavci 12. shora).
>
> [3] S ohledem na to, že na neúčinném jednání dlužníka T byla účastna též manželka jednatele dlužníka T (J. N.) tím, že plnění z něho přijala prostřednictvím T. N. do jejich společného jmění manželů, je správný závěr insolvenčního soudu o neúčinnosti právního úkonu dlužníka podle § 235 odst. 2 a 3 insolvenčního zákona též vůči J. N., na kterou je třeba nahlížet rovněž jako na osobu blízkou dlužníku T. (srov. odstavec 21. napadeného rozhodnutí a jeho reprodukci v odstavci 13. shora).

54. Jinak řečeno, odvolací soud nejprve uzavřel, že J. N. „není osobou blízkou dlužníku T“ jen proto, že je manželkou jednatele dlužníka T (manželkou T. N.), takže nenastala domněnka úpadku dlužníka ve smyslu ustanovení § 241 odst. 2 věty druhé insolvenčního zákona, pak zopakoval, že „není pochyb o tom“, že J. N. „není osobou blízkou dlužníku T ve smyslu legální definice“ a že se „její postavení osobě blízké velmi blíží“, aby konečně uzavřel, že na J. N. „je třeba nahlížet rovněž jako na osobu blízkou dlužníku T“.

55. Ke shora uvedenému Nejvyšší soud především uzavírá, že osoba, v jejíž prospěch dlužník učinil odporovatelný právní úkon, nebo osoba, která z odporovatelného právního úkonu dlužníka měla prospěch (§ 237 odst. 1 insolvenčního zákona), osobou takovému dlužníku blízkou ve smyslu § 241 insolvenčního zákona buď je, nebo není. Při zdůraznění obecné zásady stálosti (konstantnosti) pojmosloví v právním předpisu (srov. v literatuře např. Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 1995, str. 125, a v judikatuře např. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2014, sp. zn. 29 Cdo 902/2012, uveřejněný pod číslem 19/2015 Sb. rozh. obč.) je argumentačně nepřijatelné pokládat jednu a tutéž osobu pro stejný právní úkon za osobu, která dlužníku blízká je (dle § 241 odst. 4 insolvenčního zákona) i není (dle § 241 odst. 2 věty druhé insolvenčního zákona). Úsudek, podle kterého taková osoba není osobou blízkou dlužníku ve smyslu legální definice dle § 116 obč. zák. a její postavení se osobě blízké „velmi blíží“, pak nelze v rovině právní interpretovat jinak, než jako závěr, že o osobu blízkou dlužníku „nejde“. Úsudek, podle kterého je třeba na takovou osobu „nahlížet rovněž jako na osobu blízkou dlužníku“, by sám o sobě bylo možné vyložit jako závěr o tom, že jde o osobu blízkou, předchozím částem napadeného rozhodnutí však odporuje (bez řádného vysvětlení takového argumentačního posunu).

56. Z pohledu úvah o „osobě blízké dlužníku“ pak pro závěry plynoucí z judikatury shrnuté v odstavci 52. shora nemá žádný význam, že plnění z odporovatelného právního úkonu dlužníka, ze kterého měl prospěch manžel osoby blízké dlužníku – právnické osobě, se stalo součástí společného jmění těchto manželů. Jinak řečeno, jen proto, že plnění z odporovatelného právního úkonu dlužníka – společnosti s ručením omezeným, ze kterého měl prospěch (pouze nebo též) manžel osoby takovému dlužníku blízké (manžel jediného společníka a jediného jednatele dlužníka), se stalo součástí společného jmění manželů těchto manželů, není takový manžel osobou blízkou dlužníku (kdyby mělo platit něco jiného, zjevně by se to promítlo již v argumentaci plynoucí z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1212/2012).

57. Nepřiléhavý je rovněž způsob, jakým odvolací soud v poměrech výkladu vztahujícího se ke společnému jmění manželů použil usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 909/2008 a R 24/2008. Z reprodukční části onoho usnesení je zřejmé, že tam šlo o věc, kdy smlouvu s věřitelem uzavírali oba manželé. Nosný závěr R 24/2008 pak akcentuje především to, že v nalézacím řízení nemůže věřitel vymoci po druhém z těchto manželů splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, sjednaného jen jedním z manželů (v insolvenčních poměrech srov. i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2015, sen. zn. 29 ICdo 32/2013, uveřejněný pod číslem 60/2016 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 60/2016“). Jinak řečeno, závěr formulovaný v R 24/2008 (i v R 60/2016) je přenositelný do poměrů uplatňování odpůrčích nároků podle insolvenčního zákona jen v tom duchu, že vůči manželu osoby, v jejíž prospěch učinil dlužník odporovatelný právní úkon, nebo vůči manželu osoby, která měla prospěch z odporovatelného právního úkonu dlužníka, nelze uplatnit odpůrčí nárok v nalézacím řízení jen proto, že peněžité plnění z odporovatelného právního úkonu dlužníka, nebo rovnocenná peněžitá náhrada za plnění z odporovatelného právního úkonu dlužníka (§ 236 odst. 2 insolvenčního zákona), může být posléze (při výkonu rozhodnutí nebo exekuci) uspokojeno ze společného jmění těchto manželů (srov. *mutatis mutandis* i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2016, sp. zn. 21 Cdo 1374/2016, uveřejněný pod číslem 56/2018 Sb. rozh. obč.).

2) K úpadku dlužníka

58. Odvolací soud na jedné straně dovodil, že nenastala domněnka úpadku dlužníka ve smyslu ustanovení § 241 odst. 2 věty druhé insolvenčního zákona, na druhé straně přitakal právním závěrům insolvenčního soudu, jejichž součástí byl i úsudek, že v době, kdy dlužník T učinil předmětné právní úkony, byl v úpadku ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1, odst. 2 (písm. b/) insolvenčního zákona. Jinak řečeno, závěr, že dlužník T byl v úpadku, opět spočívá na existenci vyvratitelné domněnky úpadku (ve formě platební neschopnosti dle § 3 odst. 1, odst. 2 písm. b/ insolvenčního zákona).

59. Ze spisu se podává, že dovolatelka se proti žalobě bránila též tvrzením, že v době, kdy činil zkoumané právní úkony, nebyl dlužník T v úpadku, a k prokázání tohoto tvrzení označila důkazy, včetně návrhu provést důkaz účetnictvím dlužníka T za období let 2011 až 2013 a výslechem T. N. (srov. přednes zástupce dovolatelky s procesní plnou mocí u jednání insolvenčního soudu konaného 24. 10. 2017, č. l. 57). Insolvenční soud provedl většinu dovolatelkou navržených důkazů, což ale neplatí pro důkaz účetnictvím dlužníka T a výslechem T. N. S těmito důkazními návrhy se (v rozporu s výslovným požadavkem obsaženým v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř.) nevypořádává rozsudek insolvenčního soudu a nápravu v dotčeném ohledu nezjednal v napadeném rozhodnutí ani odvolací soud. Přitom platí, že navrhne-li účastník soudu, aby provedl určitý důkaz, může tento svůj procesní úkon odvolat jen za podmínek uvedených v ustanovení § 41a odst. 3 o. s. ř.; srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2002, sp. zn. 21 Cdo 426/2002, uveřejněný pod číslem 58/2003 Sb. rozh. obč.

60. Ustálenou judikaturou k výkladu ustanovení § 120 odst. 1 věty druhé o. s. ř. (jež určuje, že soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede) je především rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1998, sp. zn. 21 Cdo 1009/98, uveřejněný pod číslem 39/1999 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 39/1999“), nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4841/2007, uveřejněný pod číslem 71/2009 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 71/2009“). Z judikatury Ústavního soudu srov. např. nález ze dne 6. 12. 1995, sp. zn. II. ÚS 56/95, uveřejněný pod číslem 80/1995 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, nebo nález ze dne 13. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 236/1998, uveřejněný pod číslem 122/1999 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu.

61. Z R 39/1999 a R 71/2009 plyne, že soud neprovede důkazy, které jsou pro věc nerozhodné a nemohou směřovat ke zjištění skutkového stavu věci (ke zjištění skutečností předvídaných skutkovou podstatou právní normy), jakož i důkazy, které jsou zjevně nabízeny jen proto, aby řízení bylo účelově prodlouženo (důkazy pro rozhodnutí bezvýznamné). Stejně tak neprovede důkazy, které byly pořízeny nebo opatřeny v rozporu s obecně závaznými právními předpisy (důkazy nezákonné). V prověření důvodu, pro který nebyly provedeny výše označené důkazy (v návaznosti na dovolací námitku ohledně neprovedení důkazu účetní evidencí), však Nejvyššímu soudu brání absence řádného odůvodnění takové nečinnosti v obou rozsudcích.

62. Nadto platí, že jakmile insolvenční soud (a po něm odvolací soud) dovodil, že dovolatelka navrženými důkazy nevyvrátila domněnku platební neschopnosti dlužníka ve smyslu § 3 odst. 1, odst. 2 písm. b/ insolvenčního zákona (z níž vyšly oba soudy pro účely závěru, že dlužník byl v rozhodné době v úpadku), měl dovolatelce poskytnout poučení podle § 118a odst. 3 o. s. ř. (srov. i § 133 o. s. ř.).

63. Jak Nejvyšší soud opakovaně vysvětlil ve svých rozhodnutích, poučovací povinnost podle § 118a o. s. ř. je vybudována na objektivním principu. Znamená to, že poskytnutí potřebného poučení není závislé na tom, zda se soud prvního stupně o potřebě poučení vůbec dozvěděl. Nebylo-li účastníku potřebné poučení poskytnuto, ačkoliv se tak mělo z objektivního hlediska stát, došlo i v tomto případě k porušení ustanovení § 118a o. s. ř. [srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 29 Cdo 1829/2011, uveřejněný pod číslem 59/2012 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 59/2012“)].

64. Jestliže soud prvního stupně příslušné poučení neposkytne (lhostejno z jakých důvodů), musí tak učinit (je-li podáno odvolání) odvolací soud v odvolacím řízení (§ 213b odst. 1 o. s. ř.), a to bez ohledu na to, že již došlo ke koncentraci řízení (R 59/2012).

65. Poučení o důkazní povinnosti podle ustanovení § 118a odst. 3 o. s. ř. poskytne soud nejen účastníku, který dosud o sporném tvrzení neoznačil žádný důkaz, nebo který sice o svém sporném tvrzení důkaz označil, avšak jde o důkaz zjevně nezpůsobilý prokázat sporné tvrzení, ale i tehdy, provedl-li ohledně sporného tvrzení účastníkem navržené důkazy, jestliže jimi nedošlo k jeho prokázání a jestliže proto by účastník nemohl být ve věci úspěšný (srov. např. R 115/2012). Takové poučení však dovolatelce neposkytl ani insolvenční soud, ani soud odvolací.

66. V rovině závěru o úpadku dlužníka je tudíž napadené rozhodnutí zatíženo vadami řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

67. Jelikož napadené rozhodnutí neobstálo ani v rovině právní (co do výkladu podaného k osobě blízké dlužníku), ani v rovině procesní (co do popsaných vad dokazování), Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), je zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.). Zrušující výrok se týká pouze té části napadeného rozhodnutí, kterou odvolací soud rozhodoval o odvolání vůči druhé žalované, včetně závislých výroků o nákladech řízení mezi žalobcem a druhou žalovanou.